

Dobos Marianne:

Szeressük Szabó Lőrincet!

A Kabdebó Lóránt Emlékkonferencián elhangzott beszéd írott változata

Kabdebó Lóránt *Az összegzés ideje* című Szabó Lőrinc-monográfiában a költő „arcképvázlatát” készítő Bernáth Aurél szavait idézi:

Ezerkilencszázötvenöt nyarán történt. Lőrinc nálunk nyaralt a Balatonon. A Válogatott versek kötete volt akkor megjelenendő, hosszú szünet után az első kötet, melynek anyagát Illyés válogatta, és hozzá előszót is ígért. Egyik nap a kertben ülünk, postás jön, és egy vastag levelet tesz le Lőrinc elé, Gyula előszavát. Lőrinc mérhetetlenül nyugtalan lett. Fölugrott, s ide-oda topogott az asztal körül. – Nem bírom elolvasni – mondta –, olvasd el te, s majd mondd meg, milyen. Kezdttem magamban olvasni. De közben éreztem, hogy nem veszi le szemét rólam, noha egy fél óráig is eltartott az olvasás. – Milyen? – kérdezte, mikor meghatottan letettem ezt a meleg baráti szívvel és csodás ésszel irt tanulmányt. – Óriási! – feleltem. – Egy szavam van csak rá: óriási! – s áttoltam a köteget eléje.

Kezdte olvasni. Most már én figyeltem az ő arcát. Alig tudott előrejutni. Visszalapozott, töprengett, rám nézett közben. Egy óráig is eltarthatott, amíg elkészült az olvasással. De még utána is horgasztotta fejét, amíg én nem vágtam oda: – Látod?... látod?... ilyen barátod van neked! Ez aztán felszakította. Fölugrott az asztaltól, és sírva, mint egy gyerek, kezdett föl-alá rohanni a kertben. – Látod?! – ismételtem többször a szót, mert éreztem, hogy jót tesz neki a sírás. Forogtam ott a kertben ezzel a síró gyerekekkel. Mígnem egyszer csak megállt. Csorgó könnyek közt kezdte a kezében levő írást vakki szeméhez vonni, s eszeveszetten lapozta az oldalakat. – Igen... igen... de ez itt... ez a rész itt... ez azért nem egészen így van... – s ámuló szemem elé tolt egy jelentéktelen kis részletet.

A kötet, Illyés Gyula előszavával, 1956 könyvhetére jelent meg. Az első kiadás elfogyott. 1956 szeptemberében a Tóbiás Áron készítette interjúban Szabó Lőrinc már arról beszél, hogy készül az új. Tizenkét év hallgatás, „tizenkét év igazi romlás”, az ötvenen túl két szívtrombózis után, megtörte a költőt. „Úgy ahogy az élet törik meg.” „Derűvel” nyugtázza, hogy régi olvasói emlékeznek rá, és milyen jó, hogy „ennyire ismeri az új fiatalság.”

Igazi örömet ezt megelőzően az jelentett számára, amikor végre saját hangján is megszólalhatott a rádióban. Ezt a „miskolci adást”, amelyben a költő mutatta be szülővárosát, Zsurzs Éva rendezte. Erre a szerkesztő, Tóbiás Áron így emlékezett vissza:

Szabó Lőrincet Miskolc „mutatta be” nekem. A Rádiónál dolgoztam, s egy ízben azt a feladatot kaptam, hogy egyórás ünnepi műsort állítsak össze a felszabadulásának tizedik évét ünneplő Miskolcraól.

Minden együtt volt már: a százezer éves ősember s a 44-es MOKÁN-partizánok, a csörömpölő, Pestről kiostált villamos, s a Szinva törékeny fahídja, az óriási búzavásártér s a diósgyőri roppant kohó-óriások, a kézköld mezők, a tapolcai tó és liget, az Avas csalogató borpincéje – csak még egy bujkáló verssor tért vissza mindig:

„Szülővárosom, sose lesz szemed kóbor fiadon?”

Szabó Lőrinc kért bebocsátást a miskolci ünnepi műsorba.

Az a költő, ki a felszabadulás után nem szólalt meg a rádióban; a verseit is alig hallhatta a nagyközönség. Vele szerettem volna indítani, a tegnapi városról szólva az egyórást, szavakba, hangokba foglalt körképet.

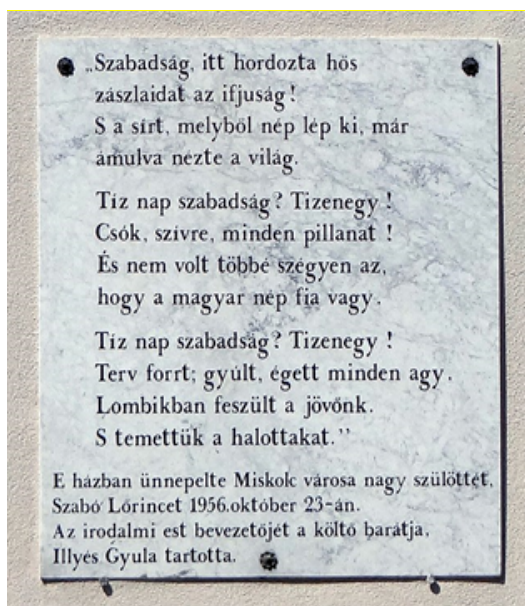
Azután, 1956. október 23-án már szülővárosa rendezte szerzői estjét, amelyet Illyés Gyula vezet be. A kor Arany Jánosa és Petőfi Sándora mutatják be itt egymást a város összegyűlt, igen nagy számú közönségének. A hatalmas érdeklődésre tekintettel nem a szokásos helyen, hanem a Kossuth utca 11. alatti SZOT székházban, a TTIT szervezésében.

Véletlen ugyan, de bennünk, miskolciakban öntudatot sugárzó büszkeség az, hogy Budapesten ezen a napon tört ki a forradalom. Szabó Lőrinc, amikor délelőtt Miskolcra ment a Sztálin szobor előtt haladtak el autóval, valahogy így sóhajtott: „Csak ez dölne már le.” Életében, azt hiszem, nem volt hamarabb beteljesülő kívánsága. Az esten persze ezt még ők sem tudták.

Másnap, ahogyan erről a jelenlévők és vendéglátóik beszámoltak, a szemük láttára írta le Flóra néni és Gyula bácsi emlékezetből az *Egy mondat a zarnokságról*. Szabó Lőrinc táskájában ott volt későbbi, *Meglepetések* című forradalmi ciklusának első darabja. Előbb kis Klára gyűjtötte „biztos helyre”, majd Klára néni kérte meg Lórántot, nézze meg, mit rejtett a kéziratos szekrénybe. Végül 1990. január 31-én a Magyar Nemzetben *Egy fiókba zárt versciklus Szabó Lőrinctől* címmel publikálta Lóránt, miután a teljes ciklus gépiratát Xerox másolatban a rendszerváltásig tovább őrizték.

Amikor az MTA könyvtárának Kézirattárába egy újabb Szabó Lőrinc hagyatékrész került, abban volt a vers teljes kézirata, benne Illyés Gyula kézírásával: „És nem volt többé szégyen az, / hogy a magyar nép fia vagy.”

Az estre emlékező, negyven évvel később felavatott emléktáblán Szabó Lőrinc *Meglepetések* című versének sorai olvashatók.

Az emléktábla képe

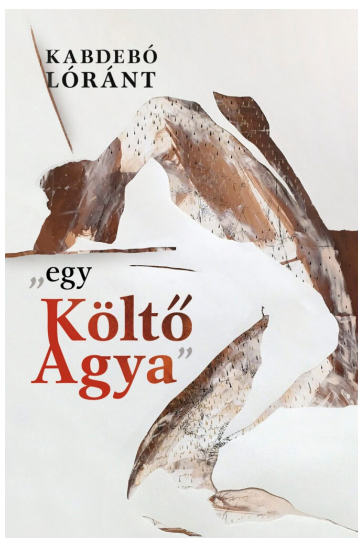
Egy tizennégy éves gimnazista az édesanyjától – aki érte jött, hogy hazakísérje az estről – hallotta a nagy hírt: Budapesten kitört a forradalom. Egy huszonegy éves egyetemista, 1963. október 23-án hangversenyre ment. „Hajnalka! Hajnalka! De szép barátnőd van! Mutass be neki!” – kiáltott utánuk egy fiatalember. Megtörtént. A koncerten már csak egymás szemében gyönyörködtünk. 1964. július 18-án kötöttünk házasságot. Szabó Lőrinc monográfiájának az özvegye 2022. január 24-én lettem.

Dobos Marianne

2021. november 25-én vettük át utolsó kötetének tiszteletpéldányait. Életének utolsó interjúja a Zugló TV KultúrZug című műsorának 72. adásában, 2021. december 31-én hangzott el:

Ferencz Gábor: Új kötetel jelentkezett Kabdebó Lóránt, Zugló díszpolgára és természetesen irodalomtörténész, Szabó Lőrinc munkásságának alapos ismerője, monográfusa. Vendégünk itt a stúdióban, szeretettel köszöntöm. A kötetnek az a címe, hogy Egy költő agya. Ugye ez egy utalás egy sorra, de mit akar jelenteni a kötet címeként? Mire szeretnél utalni vele?

A kötet borítóképe

Kabdebó Lóránt: Nézd, a fülszövegbe a kötet szerkesztője – nagyon szerencsém van a szerkesztőjével, mert unokanemzedék, tehát a tanítványaim tanítványa. De értelmes is. Nagyon jól értelmezi a könyvem, és ő vezeti oda, hogy végül minden gondolatmenet ebbe a sorba fut bele, hogy egy költő agya. A mindenség is csak egy költő agya. Ez a csak, hogy mit jelent? Amíg ehhez a „csak”-hoz Szabó Lőrinc eljutott, ezt írom meg ebben a könyvben.

F. G.: Ha már a fülszöveget említetted, a fülszöveg 3 vonulatot említ ezzel a kötetrel, illetve a gondolatmenettel kapcsolatban. Egyrészt egy nemzetközi összehasonlításra utal. Sorra veszed azt, hogyan jelennek meg párhuzamos gondolatok, egyáltalán hogyan hatnak Szabó Lőrincre azok a gondolatok, amelyeket a kortárs külföldi költők, nyugat-európai, amerikai költők munkásságából leszűr. Másfelől van egy József Attilával összehasonlító vonulat, és a harmadik, az pedig Szabó Lőrincnek a nem költészeti munkássága, hanem a publicisztika és egyéb kötetekkel való összehasonlítás. Hogy tudnád összefoglalni, mire juthat az olvasó, mire átrágja magát a könyvön?

K. L.: Na látod! Miről ismerszik meg egy jó tanár? Nekem a professzorom a Szauder József volt. Viszonylag fiatalon halt meg, a szíve elvitte, akkor már római professzor volt. Ő mondta egyszer kezdő koromban – nála doktoráltam is –, hogy ide figyelj – egy verset köllött volna, 18. századi verset elemezni. Azt mondja: keress az európai költészetben valami olyan hasonló verset, amihöz hozzá mérheted. Ez egy véletlenül elejtett megjegyzése volt. Na most, amikor már én megöregedtem, és megszerettem Szabó Lőrincet, nemcsak feladatként vállaltam mint taknyos ember, huszonöt éves koromtól az egyik legnagyobb magyar költőnek a pályáját, hogy végigkísérjem, és mindig mondtam, hogy de azért Adyt szeretem legjobban – most már megszerettem, és talán mondhatom azt is, hogy legközelebb Szabó Lőrinc van hozzám, mert hozzáöregedtem. Most egy furcsát mondok neked: a 19 éves Szabó Lőrinchez.

F. G.: Hozzá kellett öregedni?

K. L.: Hozzá köllött öregedni. Óriási szerencséje volt. Ő 1900-ban született, tehát mindig annyi éves, amennyi a század volt, a 20. század. 19 éves korát mi jellemezte? Adyval a ravatalánál találkozik. Találkozik a forradalmakkal, találkozik az ellenforradalmakkal, megismerkedik az Európát uraló vezérek sorával, ez fontos, mert emiatt őt támadják is sokáig. Teljesen félreértve, mert félt tőlük. Tehát mindent, ami a 20. században rettenetes, azt ő 19 évesen átéli. És mint egy egyszerű egyetemi hallgató, aki bejár a Centrálba, mert Babits odahívja, és a legnagyobb írónak, mondjuk egy Móricznak a Légy jó mindhalálig egy bekezdését ő írja meg, ahogy a debreceni szokást, a harangozást a gimnáziumban, a kollégiumban elmesélnék. Írd be, s döbbenet látja, amikor megjelenik a könyv, hogy szó szerint átvette. Na most, ebbe a környezetbe, a legnagyobb írók közé kerül, barátjuk lesz, és mindent, ami rettenetes (kész van már ennek a könyvnek a párhuzamos könyve: a vers kriminalizálódása), versben kimondott rettenet, mindezt ott átéli a Centrálban egymás közt. És nem csak ő mint taknyos kölyök, hanem mint Móricznak, Babitsnak, Kosztolányinak, Szabó Dezsőnek egy ideig titkára. Tehát onnantól tanul meg félni. És ennek a rettenetességnek a kimondása. Ott van Adynak A Hortobágy poétája. Egyik barátom írta le, sajnos már nem él, Ferenczi Laci barátom, hogy az nem Magyarország és nem Debrecen, azt csak Ady hitte. Mert az amerikai, Amerikában felnőtt nagy költők, akik átjönnek Európába – Ezra Pound, és Babits szerint a legnagyobb, T.S. Eliot – ők hozzák ugyanezt a tapasztalatot magukkal. Tehát benne élnek Budapesten a Centrálban a költők, írók, abba a legmagasabb költői szintbe, amelyiket mi úgy tanulunk, hogy a 20. század első felének legnagyobbjai: Eliot, Yates, Kavafisz, Gottfried Benn, hogy ellentéteket is mondjak, vagy Ezra Pound, más-más emberek, más-más költői világ, de ebbe a félelembe együtt nőnek fel. A nála öt évvel fiatalabb József Attila, érdekes módon szörnyű élete volt, de egy felszabadult gyerek volt hozzá képest. Ő sokkal jobban rettegett mint a hozzá képest fiatal rajongója a 30-as évek elején, József Attila. Szóval most már érzem, hogy ez a két ember egymással volt egy pár év, amikor nagyon jó

barátságban is voltak. De ő, Szabó Lőrinc benne élt abban a Nyugat-Európában, amelyet ezek (vagy Rilke), mind megtanulták a félelmet. És ez nem az első világháború volt. Azt csak produkálta a költő és az író, az egy csodalény, aki olyan mint a süllyedő hajón a patkányok. Furcsa a hasonlat. Míg süt a nap, tiszta idő van, semmi jele a pusztító viharnek, amikor jönnek föl a mélyből, a raktárból, és menekülni akarnak. A földrengést előre érzik az állatok – a költők is. Tehát az a pisztolylövés, ami Szarajevóban elindítja a 20. század borzalmait, az csak következmény. Ezek előtte már jelzik. Joseph Conrad. Egy lengyel nemes fiú. Az angol irodalom egyik klasszikusa. Az éjszaka mélyén című regényét a századfordulón, mármint 1800 és 1900 közötti századfordulón, a világháború előtti boldog békeidőben írja meg, ebből veszi a mottóját Eliot az egyik verséhez. Na, ezt kell tudni, ezt kell megérteni, ezért mondtam, hogy én nyolcvan évesen eljutottam oda, hogy megértem, megszeressem azt a tizenkilenc éves, taknyos, kezdő költőt, aki megírja az első olyan versét – nem jelent meg, én adtam ki és publikáltam később –, amelyiket amikor Babits elolvasta, elkezdett remegni, és azt mondta, hogy Vörösmarty óta nem írtak ilyen verset. Mert minden félelmét beleírta, amit lehetett. S ezt írta bele a Vezérbe is. A Vezér nem Hitler meg Sztálin, vagy valakinek az előrelátása, hát tele van vezérekkel Európa. Mannerheimtől Atatürkig, Mussolinittól Francoig, Horthytól Pilsudskiig jók, rosszak, sokfajta. És ezt a félelmet, mint ahogy a Semmiért egészen, az önző – Latinovits Zolival... nem tudtam rábírní, pedig jóban voltunk: Zolikám, ez testedre szabott vers – azt mondta, önző vers, én ezt nem mondhatom el. Hát mit csináljak? Szabó Lőrinc maga se értette meg, mindig meg akarta írni az ellenversét, a feloldást. Pedig a versben benne van, mint Dosztojevszkijben.

F. G.: Szerintem étvágygerjesztőnek azok számára, akik érdeklődnek Szabó Lőrinc iránt, meg a korszak és ez iránt a költői világ iránt, ez bőven elegendő lesz. Mindenkinek azt ajánljuk, hogy aki ezt a világot szereti, az olvassa el ezt a kötetet. Köszönöm szépen, hogy eljöttél, köszönöm szépen, hogy elmondtam mindezt.

K. L.: Én is köszönöm, és ajánlom leendő olvasóim figyelmébe, mert Dosztojevszkij kétségbeesését hozta át, és adja át nekünk, nyolcvanöt éveseknek. Köszönöm.

Látjuk, milyen lelkesedéssel szól a készülő új kötetéről. Benne élt. Éjjel nappal írta. Halála előtt két nappal, az utolsó itthon töltött éjszakáján küldte el a szerkesztőnek, Smid Róbertnek, mondván, „legyen meg az ő gépében is.”

Posztumusz jelent meg a kötet, a Prae Kiadó gondozásában. Remélem, az első példányok egyenesen a nyomdából, ide érkeznek, a konferenciára. Addig is hadd idézzem közénk őt, akire a konferenciával emlékezünk:

1962-től kezdődően kezdtem Miskolc nagy szülőttje, klasszikus költőnk, Szabó Lőrinc pályaképének monografikus feldolgozását, szövegüniverzuma feltárását és publikálását. Az életmű dokumentumait a rendszerváltás előtt egyszemélyes munkával gyűjtöttem és publikáltam, majd utóbb – professzorként és doktori iskola vezetőjeként – tanítványok kinevelésével. A magam számára a költő életpályájának dokumentálásán túl kezdetektől azt tűztem ki feladatommul, hogy a Szabó Lőrinc szövegüniverzum publikálását a kritikai kiadást közvetlenül megelőző szintig juttassam el. Ezt végülis az Osiris Klasszikusok Szabó Lőrinc-sorozatának megjelentetésével értem el. „Kabdebó Lóránt irányításával” hiteles szövegeket, a szükséges jegyzetekkel ellátva, pontosan adatoltan publikáltunk, már tanítványok és kutatók bevonásával. Két kiadást megért a minden ismert versét összegyűjtő kiadás, megjelent felújítva a műfordításait még a költő által összeállított válogatás, az Örök Barátaink két kötete, a versmagyarázatait egybefogó Vers és valóság és Bizalmas adatok és megjegyzések, majd a már kritikai jelleggel közreadott prózakötetek: Emlékezések és publicisztikai írások,

Vallomások és az Irodalmi tanulmányok. Ezzel párhuzamosan a Miskolci Egyetemen létrehozott Szabó Lőrinc Kutatóhely OTKA-támogatással 11 dokumentumkötetet jelentetett meg és kiadta a debreceni Csokonai Kiadóval közösen Szabó Lőrinc 5 publikálatlan drámafordítását, külföldön a költő jelenlétét jelentő hét emléktáblát állítottunk és avattunk fel ünnepélyesen, helyi idegennyelvű konferenciákkal összekötve (Titisee, Abbázia, Dubrovnik, Brünn melletti Macocha-barlang, Hafling-Avelengo, Korcula és a sokáig határt jelentő balassagyarmati híd), az MTA Könyvtára Kézirattárával közösen létrehoztuk a Szabó Lőrinc – Vers és valóság címet viselő honlapot (<http://krk.szabolorinc.hu/>), amely eddig az 1943-as Összes versei anyagával bezárólag az összes kötetben addig publikált vers minden variánsának és nyomdai példányainak digitális megjelenítését és adatolását teremti meg (ifjabb kollégám, Horányi Károly kutatói-alkotói munkájaként). A Kutatóhelyen Szele Bálint, Nagy Csilla, Kemény Aranka és Barna László a Szabó Lőrinc-filológia naprakész profi filológusaivá nőttek fel, nagy részük egyetemünkön védte, illetve védi rövid időn belül PhD dolgozatát). És megemlíthetem a Kulcsár Szabó Ernő akadémikussal közösen szervezett pécsi és miskolci konferencia sorozatunkat, amely a szakma rendszerváltásának folyamatát jelentette, az irodalomtudomány és történet hazai szakfolyóiratainak (Irodalomtörténet és Literatura) általunk szerkesztett ciklusait, ahol tudósaink új nemzedéke nőtt fel, akik jelenleg akadémiai doktorok (köztük Szabó Lőrinc másik monográfusa, Kulcsár-Szabó Zoltán professzor, aki oktatói pályáját az én tanszékemen, Miskolcon kezdte, ma pedig szakmánk egyik meghatározó személyisége).

Áldását munkámra induláskor Németh László adta: két levelében is hangsúlyozta a feladat fontosságát, nemzeti értéként kezelését: „Látom, hogy Szabó Lőrincel foglalkozol. Ő is egyike azoknak, akiket szép csendesen ki akarnak iktatni a köz-émlékezetből. Nehéz, de szép feladat e könnyelmű feledés s bűnös feledtetés ellen dolgozni.” (1966. november 17.); „Örülök annak is, hogy Szabó L.-könyved halad [...] hiszem, hogy a társadalmilag hálátlan téma ebben az esetben is nagy szellemi s mesterségbeli gazdagodással fog járni: hisz a kritikus pályája a tehetsége mellett elsősorban a szegődésétől függ – hogy mire teszi fel magát” (1967. szeptember 15.)

A londoni emigrációban élt Cs. Szabó László az amszterdami Mikes Kelemen kör számára – úgymond: a nyugati írók főhajtásaként a hazai teljesítmények előtt – javaslatot fogalmazva, a párizsi Irodalmi Újságban véleményét nyilvánosan is publikálva, 1983-ban éppen a Szabó Lőrinc-kutatás – az időben még egyszemélyes – teljesítményének ítélte a kör emlékplakettjét (akkor a plakettet és adománylevelét a határon átcsempészve lehetett csak ebbe a hazába juttatni): „Megdöböntő a magyarok mulasztása. A két Nyugat nemzedékből egyetlen nagy költő van megváltva: csupán Szabó Lőrincnek van három kötetes életrajza, testes kötetek, teljes s viszonylag végleges a szó nyugati értelmében, une biographie définitive, ahogy a franciák mondják. K. L. a szerzője.” De hasonlót írt itthon a Kortársban (1981/4. 647–651) Sőtér István akadémikus is, Szabó Lőrinc és összegzője címmel.

A rendszerváltás pillanatában a költő 1945-ös Naplója, védőbeszédei és a versmagyarázatok közreadásakor írta le TGM [Tamás Gáspár Miklós] esszéjében: „K.L. – aki már a Napló, levelek, cikkek 1974-es kiadásával és azóta a Harminchat év lenyűgöző leveleskönyvének, a Bírákhöz és barátokhoz megdöböntő vallomásainak sajtó alá rendezésével óriási szívességet tett minden magyar irodalombarátnak – tavaly megmutatta az olvasóközönségnek, hogyan változtathatja meg egy filológus az irodalomtörténetet.”

Szabó Lőrinc az irodalomtudomány hazai rendszerváltozásában főszereplőként jelenhetett meg. Hála a sorozatos OTKA-támogatottságnak, szövegüniverzumának nagy részével jelen van a művelt nagyközönség és az irodalomtörténet tudatában. Ezt igazolja vissza Osztoivits Ágnes írása az új évszázadból: „Kabdebó Lóránt több évtizedes munkával érte el, hogy Szabó Lőrinc

elfoglalhassa méltó helyét a XX. századi magyar lírában, s ezzel módosuljon a magyar költészetről alkotott kép.”

A minapában pedig a szakma rangos folyóiratában, az Irodalomtörténetben ekként vélekedett a Szabó Lőrinc-kutatásról adott áttekintésemről a kötet méltatója: „Kabdebó Lóránt a Szabó Lőrinc utóélete szerény alcímet adja a költő »szövegüniverzumának« feldolgozásáról, publikálásáról, kritikai kiadásáról és elemzéséről szóló áttekintésének, holott kiderül, micsoda alapos, gondos, újabban már tanítványokkal végzett, de kezdetben egyedül vállalt gigászi munka áll annak háttérében, hogy az elfeledés veszélyével fenyegetett Szabó Lőrinc méltó helyre került a magyar líra történetében.”

Szabó Lőrinc pályaképét háromkötetes monográfiában dolgoztam fel (Szabó Lőrinc lázadó évtizede, Útkeresés és különbéke. Szabó Lőrinc 1929–1944., Az összegzés ideje, Szabó Lőrinc 1945–1957.), majd pedig megírtam a költő poétikai monográfiáját, amely két kiadást ért meg („A magyar költészet az én nyelvemen beszél.” A kései Nyugat-líra összegződése Szabó Lőrinc költészetében), ez utóbbinak volt az alapszövege az MTA nagydoktori értekezésem. Két kismonográfiában pedig népszerűsítettem a költőt (Szabó Lőrinc, Szabó Lőrinc pályaképe), majd egy gyűjteményben adatoltan megvívтам a Szabó Lőrinc köré szövődött karaktergyilkos legendákkal (Szabó Lőrinc „pere”), két tanulmánykötetben pedig esettanulmányokat közöltem pályája alakulásáról. Túl az éppen a miskolci MAB dísztermében megünnepelt 80. születésnapomon fejeztem be a Szabó Lőrinc költészetét az európai modern költészettel összemérő összegző könyvemet. Nagy részét rangos konferenciákra készített újabb előadásaimból szőttem. Továbbirom eddigi eredményeimet. A korábbi vitákban fogant monografikus könyveim Szabó Lőrincét egységes klasszikus költészet alakítójaként, világirodalmi jelenségként mutatom fel hazai ismerőinek, leendő olvasóinak és kutatóinak.

Záró mondatként: Szabó Lőrinc 1957. március 15-én megkapta a Kossuth díjat. A kitüntetéssel járó pénzösszegeből segítette többek között Zelk Zoltánnét, Sárközi Györgynét, Sinka Istvánt és a miskolci estjét rendező, utóbb bebörtönzött Bihari Sándor feleségét.

Jegyzetek:

- [1] Bernáth Aurél: *Arcképvázlat Szabó Lőrincről*, in uő: *A Múza körül*, Budapest, Szépirodalmi, 1962, 77–78.
- [2] Tóbiás Áron: *Szabó Lőrinc hangszalagon*, *Új írás*, IV. évf., 1964/9, 1096.
- [3] Szabó Lőrinc: *Napló, levelek, cikkek. Szabó Lőrinc Műhelyében*, vál., sajtó alá rend., bevez. és jegyz. Kabdebó Lóránt, Budapest, Szépirodalmi, 1974.; *Harminchat év. Szabó Lőrinc és felesége levelezése (1921–1944)*, sajtó alá rend., bevez. és jegyz. Kabdebó Lóránt, Budapest, Magvető, 1989.; *Harminchat év. Szabó Lőrinc és felesége levelezése (1945–1957)*, sajtó alá rend., bevez. és jegyz. Kabdebó Lóránt, Budapest, Magvető, 1993.
- [4] *Huszonöt év. Szabó Lőrinc és Vékesné Korzati Erzsébet levelezése*, sajtó alá rend. és jegyz. Kabdebó Lóránt és Lengyel Tóth Krisztina, Budapest, Magvető, 2000.
- [5] Az Osiris Klasszikusok Szabó Lőrinc-kötetei OTKA támogatással, Kabdebó Lóránt irányításával: *Szabó Lőrinc összes versei, 1–2. köt.*, sajtó alá rend. Kabdebó Lóránt és Lengyel Tóth Krisztina, Budapest, Osiris, 2003; *Szabó Lőrinc összes versei*, Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2010. Online: Digitális Irodalmi Akadémia, reader.dia.hu – 2019. november; Szabó Lőrinc: *Örök Barátaink. A költő kisebb lírai versfordításai, 1–2. köt.*, szöveget gond. Horányi Károly és Kabdebó Lóránt, utószó Szabó Lőrincné, kísérő tanulmány Kabdebó Lóránt, Budapest, Osiris, 2002. Online: Szabó Lőrinc: *Vers és valóság*, krk.szabolorinc.hu – 2019. november / Tartalom; Szabó Lőrinc: *Vers és valóság. Bizalmas adatok és megjegyzések*, szöveggondozás Lengyel Tóth Krisztina, jegyz. Kiss

- Katalin és Lengyel Tóth Krisztina, Budapest, Osiris, 2001. Online (javított, kiegészített szöveg): Digitális Irodalmi Akadémia, reader.dia.hu – 2019. november.; Szabó Lőrinc: *Emlékezések és publicisztikai írások*, szöveggondozás, jegyz., utószó Kemény Aranka, Budapest, Osiris, 2003. Online: Digitális Irodalmi Akadémia, reader.dia.hu – 2019. november; Szabó Lőrinc: *Vallomások. Naplók, beszélgetések, levelek*, szöveggondozás, jegyz., életrajz és utószó Horányi Károly és Kabdebó Lóránt, Budapest, Osiris, 2008. Szabó Lőrinc: *Irodalmi tanulmányok, előadások, kritikák*, sajtó alá rend., jegyz. és utószó Kemény Aranka, Budapest, Osiris, 2013.
- [6] A kiadványok utóbb elérhetővé váltak: Online: Szabó Lőrinc: *Vers és valóság*, krk.szabolorinc.hu – 2019. november / Tartalom.
- [7] Online: Szabó Lőrinc: *Vers és valóság*, krk.szabolorinc.hu – 2019. november. (A Miskolci Egyetem Szabó Lőrinc Kutatóhelyének és az MTA Könyvtárának Szabó Lőrinc-honlapja.)
- [8] *Németh László élete levelekben*, Budapest, Osiris, 2000. I, 1042., III, 170.; A 2859. és 3059. számú levelek: Online: Digitális Irodalmi Akadémia, reader.dia.hu – 2019. november.
- [9] Cs. Szabó László: Kabdebó Lóránt: A háborúnak vége lett (és K. L. Szabó Lőrinc-kutatásairól), *Irodalmi Újság* [Párizs], 1984/2, 17–18.
- [10] Sötér István: *Szabó Lőrinc és összegzője, Kortárs*, XXVIII. évf., 1981/4, 647–651.
- [11] Szabó Lőrinc: *Bírákhoz és barátokhoz. Napló és védőbeszéd 1945-ből*, sajtó alá rend. és jegyz. Kabdebó Lóránt, Budapest, Magvető, 1990.; Szabó Lőrinc: *Vers és valóság. Összegyűjtött versek és versmagyarázatok*, 1–2. köt., szerk., szöveget gond., utószó és jegyz. Kabdebó Lóránt, Budapest, Magvető, 1990.
- [12] Tamás Gáspár Miklós: *A rendszerváltás zimankója*. Szabó Lőrinc: *Bírákhoz és barátokhoz, Vers és valóság, Élet és Irodalom*, 1991. április 5., 10.
- [13] Osztoivits Ágnes: *Máig fájó sebek, Heti Válasz*, XII. évf., 33. szám, 2012. augusztus 16., 58–59.
- [14] Kállay Géza: „Az ideál mindazonáltal megőrződik” – *Tanulmányok Bécsy Ágnes tiszteletére*, szerk. Horváth Kornélia és Osztrólczyk Sarolta, *Irodalomtörténet*, XC. évf., 2014/3., 406.
- [15] Kabdebó Lóránt: *Szabó Lőrinc. Nagy magyar írók*, Budapest, Gondolat, 1985.; Kabdebó Lóránt: *Szabó Lőrinc pályaképe*, Budapest, Osiris, 2001. Online (a szerző kiegészítéseivel, 2012): Digitális Irodalmi Akadémia, reader.dia.hu – 2019. november.
- [16] Kabdebó Lóránt: „egy Költő Agya”. *Szabó Lőrinc pályaképe a „modern” európai költészetben*, Budapest, Előretolt Helyőrség Íróakadémia, 2021.

Irodalom:

- Bernáth Aurél: *Arcképvázlat Szabó Lőrincről*, in uő: *A Múzsza körül*, Budapest, Szépirodalmi, 1962, 77–78.
- Cs. Szabó László: *Kabdebó Lóránt: A háborúnak vége lett* (és K.L. Szabó Lőrinc-kutatásairól), *Irodalmi Újság* [Párizs], 1984/2, 17–18.
- Harminchat év. Szabó Lőrinc és felesége levelezése (1921–1944)*, sajtó alá rend., bevez. és jegyz. Kabdebó Lóránt, Budapest, Magvető, 1989.
- Harminchat év. Szabó Lőrinc és felesége levelezése (1945–1957)*, sajtó alá rend., bevez. és jegyz. Kabdebó Lóránt, Budapest, Magvető, 1993.
- Huszonöt év. Szabó Lőrinc és Vékesné Korzátai Erzsébet levelezése*, sajtó alá rend. és jegyz. Kabdebó Lóránt és Lengyel Tóth Krisztina, Budapest, Magvető, 2000.
- Kabdebó Lóránt: „egy Költő Agya”. *Szabó Lőrinc pályaképe a „modern” európai költészetben*, Budapest, Előretolt Helyőrség Íróakadémia, 2021.

- Kabdebó Lóránt: *Szabó Lőrinc pályaképe*, Budapest, Osiris, 2001.
- Kabdebó Lóránt: *Szabó Lőrinc. Nagy magyar írók*, Budapest, Gondolat, 1985.
- Kállay Géza: „Az ideál mindazonáltal megőrződik”. *Tanulmányok Bécsy Ágnes tiszteletére*, szerk. Horváth Kornélia és Osztrólczyk Sarolta, *Irodalomtörténet*, XC. évf., 2014/3., 403–409.
- Németh László élete levelekben*, Budapest, Osiris, 2000.
- Osztoivits Ágnes: *Máig fájó sebek*, *Heti Válasz*, XII. évf., 33. szám, 2012. augusztus 16., 58–59.
- Sótér István: *Szabó Lőrinc és összegzője*, *Kortárs*, XXVIII. évf., 1981/4, 647–651.
- Szabó Lőrinc: *Birákhoz és barátokhoz. Napló és védőbeszéd 1945-ből*, sajtó alá rend. és jegyz. Kabdebó Lóránt, Budapest, Magvető, 1990.
- Szabó Lőrinc: *Emlékezések és publicisztikai írások*, szöveggondozás, jegyz., utószó Kemény Aranka, Budapest, Osiris, 2003.
- Szabó Lőrinc: *Irodalmi tanulmányok, előadások, kritikák*, sajtó alá rend., jegyz. és utószó Kemény Aranka, Budapest, Osiris, 2013.
- Szabó Lőrinc: *Napló, levelek, cikkek. Szabó Lőrinc Műhelyében*, vál., sajtó alá rend., bevez. és jegyz. Kabdebó Lóránt, Budapest, Szépirodalmi, 1974.
- Szabó Lőrinc: *Örök Barátaink. A költő kisebb lírai versfordításai*, 1–2. köt., szöveget gond. Horányi Károly és Kabdebó Lóránt, utószó Szabó Lőrincné, kísérő tanulmány Kabdebó Lóránt, Budapest, Osiris, 2002.
- Szabó Lőrinc: *Összes versei*, 1–2. köt., sajtó alá rend. Kabdebó Lóránt és Lengyel Tóth Krisztina, Budapest, Osiris, 2003.
- Szabó Lőrinc: *Összes versei*, Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2010.
- Szabó Lőrinc: *Vallomások. Naplók, beszélgetések, levelek*, szöveggondozás, jegyz., életrajz és utószó Horányi Károly és Kabdebó Lóránt, Budapest, Osiris, 2008.
- Szabó Lőrinc: *Vers és valóság. Bizalmas adatok és megjegyzések*, szöveggondozás Lengyel Tóth Krisztina, jegyz. Kiss Katalin és Lengyel Tóth Krisztina, Budapest, Osiris, 2001.
- Szabó Lőrinc: *Vers és valóság. Összegyűjtött versek és versmagyarázatok*, 1–2. köt., szerk., szöveget gond., utószó és jegyz. Kabdebó Lóránt, Budapest, Magvető, 1990.
- Tamás Gáspár Miklós: *A rendszerváltás zimankója. Szabó Lőrinc: Birákhoz és barátokhoz, Vers és valóság*, *Élet és Irodalom*, 1991. április 5., 10.
- Tóbiás Áron: *Szabó Lőrinc hangszalagon*, *Új írás*, IV. évf., 1964/9, 1096–1101.

Magyarul megjelent:

Kaleidoszkóp/Kaleidoscope, 2024. március 10.

Az Emlékkonferencia helyszíne és időpontja:

*Pázmány Péter Katolikus Egyetem (Budapest),
2022. december 29.*

2025. január 30.

Kedves Kornélia! A Marianne-nak címzett levél említésében ott az Ön tanulmányának címe is. A Napút Online irodalmi folyóirat Szabó Lőrinc megemlékezésében szeretnénk az Ön írását is megjelentetni. Örülnék, ha magyar nyelvű szövegét címemre mielőbb át tudná küldeni. Szíves válaszáig is köszönettel és üdvözlettel: Suhai Pál

2025. január 30.

Kedves Pál! Köszönöm a megtisztelő megkeresést. A szöveg megvan magyarul, de tudomásom szerint megjelent 2024-ben egy online kanadai folyóiratban magyarul is. Marianne szervezte, ő meg tudja adni az elérhetőségét (igazából nekem is szükségem van rá, így kérem Maricát, nekem is írja meg). Amennyiben ez nem akadály, természetesen örömmel veszem a szöveg közzétételét. Csatolom az írást.

Üdvözlettel,
H. Kornélia

Horváth Kornélia:

Kabdebó Lóránt életművéről – Líraelmélet, líratörténet és Szabó Lőrinc

I. Kabdebó Lóránt elméleti és történeti alapvetései a lírai költészetéről

Kabdebó Lóránt. Fotó: Dobos Klára

Kabdebó Lóránt professzor, aki 2022 januárjában távozott közülünk, a magyar irodalomtudomány kiemelkedő és nagy hatású alakja, különösen líraelméleti, a XX. századi magyar költészet történetét illető és Szabó Lőrinc irodalmi munkásságára vonatkozó kutatásai tekintetében.

Irodalomelméleti és -történeti tudása univerzálisnak mondható. Életművében Szabó Lőrincen kívül más szerzők munkáival és hatástörténetével is foglalkozott, mint például József Attila, Füst Milán, Weöres Sándor vagy Szabó Magda. De az irodalomkultúra tágabb területét nézve is jelentős kutatásokat mondhat magáénak: több elemzőírásban tárgyalta Yeats, Rilke, Ezra Pound és mások költészetét. S a próza, jelesül az epika és főként a regény kutatása sem volt idegen tőle: számos tanulmányt közölt e témakörben is, a XIX. századi magyar epikától kezdve (lásd Jókai)

egészen a magyar kísérleti prózáig (Szentkuthy Miklós), avagy Szabó Magda és Határ Győző epikai munkásságáig.

Mielőtt Kabdebó Lóránt Szabó Lőrinc-kutatásainak részleteire térnék át, szeretném hangsúlyozni a professzor irodalom- és líraelméleti alapvetéseit és újításait, pontosabban kiemelni ezek jelentőségét és megalapozó erejét. Meglátásom szerint Kabdebó Lóránt irodalomelméleti alapvetései új utakat nyitottak a XX. és előreláthatólag a XXI. századi magyar irodalom történetének kutatásában. A következőkben ezeket a részben általa bevezetett, részben általa alkalmazott irodalomelméleti és -történeti alapelveket szeretném röviden összefoglalni.

1. Ezek egyike a dialogikus költői paradigma gondolata, amelyet Kabdebó Lóránt, teljes joggal, József Attila és Szabó Lőrinc kései költészetéhez kötött. A lírai költészet dialogicitásának gondolata teljességgel új belátásnak mondható, mivel e fogalmat – a dialogicitást, avagy dialógikusságot – Bahtyin nyomán a prózaepikával szokás összekapcsolni. Kabdebó ugyanakkor „fölfedezte” a dialógikusságot a XX. századi magyar költészetben, különösen pedig Szabó Lőrinc lírájában. Mindezt részletesen kifejti egyik nagyhatású Szabó Lőrinc-monográfiájában (*A magyar költészet az én nyelvemen beszél*, 1992)[1], és egy valamelyest későbbi, a dialogikus költői diszkurzust tárgyaló könyvében, különösen annak egyik kiemelkedő elméleti tanulmányában (*A dialogikus költői paradigma megszületése a magyar lírában*, 1996).[2]

Igen fontos e tekintetben Kabdebó érvelése a dialogikus vers kapcsán (itt *A dialogikus költői paradigma...* kötet *Bevezetéséből* idézek): „*Ez az alkotói mód (a dialogikus poétikai gyakorlat) a hangnemi egységet megkívánó, a mondat-ítélet azonosságot kétségbevonhatatlan tényként kezelő monológ-típusú versbeszéd ellenében jelenik meg, miután annak egyirányú, célképzetes megoldásai poétikailag kielégítetlenül hagyják a költőt, a megoldatlanság benyomását váltva ki, tematikailag pedig olyan következményeket vetítenek előre, amelyek visszariaszítják a keresés szándékával kérdező embert. A hagyományos versbeszéd helyett az ön- és világtérrel szembeállított »körülbeszélésben« megvalósító, a személyiséget valamely másikkal valamiről folytatott beszéddel kifejező, a bármilyen szövegben mindig is meglévő poétikai dialogicitást előhozó és kiemelő – sőt versszervező erővé avató – gyakorlat alakul. (Ez a gyakorlat a magyar lírában a húszas évek utolsó harmadában Szabó Lőrinc költészetében testesül meg, és ő marad – József Attila társaságában – ennek a megszólalási módnak legjelentősebb hazai mestere.*”[3]

2. Kabdebó Lóránt óriási munkát végzett az irodalmi modernitás elméleti kutatásának és annak történeti behatárolása terén. S itt nemcsak a XX. századi magyar költészet történeti és elméleti „feltérképezéséről” van szó, hanem e lírának az európai poétikai kánonban való elhelyezéséről is. Kabdebó 2021-es kötete, az *Egy Költő Agya*, amely Szabó Lőrinc életművét a modern európai költészet fényében tárgyalja, világos és meglepő módon tanúskodik erről. E könyvében Kabdebó különleges módon világítja meg az Ady–Szabó Lőrinc-kapcsolatot mint a *Nyugat* (a XX. század első négy évtizedének új irodalmi folyóirata) szellemiségének és esztétikai-poétikai koncepciójának továbbélését Szabó Lőrinc költészetében, s azután mint ennek következményét mutatja fel és analizálja újfent a klasszikus modernitás dialógikussá tételének (dialogizálásának) kérdését Szabó Lőrinc életművében.[4]

3. E teória alpműveként tartjuk számon az 1996-ban publikált *Vers és próza a modernség második hullámában* című kötetét,[5] amely a klasszikus modernség második fázisát a késő modernitás előkészítőjeként elemzi és értelmezi, nemcsak a lírai, hanem az epikus magyar irodalomban is.

4. A „klasszicizáció” és az „intertextualitás” fogalmainak összekapcsolása önmagában is igen merész és újszerű vállalkozásnak tűnik.[6] Ugyanakkor egyben igen megvilágító is: mint fentebb jeleztük, ezt a fogalmat Kabdebó elsődlegesen József Attila kései lírája, valamint Szabó Lőrinc költészete kapcsán alkalmazza. Másfelől azonban e költői fordulat hagyományát az európai költészet történetében fedezi fel, olyan szerzőket nevezve meg, mint Dante Alighieri (Kabdebó rendre jelzi a későmodern szerzők vonzódását Dante iránt, amely az *Isteni Színjáték* fordításaiban is megmutatkozott: utalhatunk itt Babits Mihály vagy Weöres Sándor Dante-fordításaira), valamint olyan költőket és írókat, mint Browning, Baudelaire, Ezra Pound, Stefan George, T. S. Eliot, Joseph Conrad vagy Kavafis.

Kabdebó továbbá Babits Mihályra és Ady Endrére mint olyan költői elődökre hivatkozik, akik magukénak tekintették ezt a költői „attitűdöt”, azaz magukénak vallották az irodalom elméletének és történetének korábbi, különösen pedig a (neo)klasszicista és a klasszikus modern tradíciót (utóbbit a XX. század elejének magyar irodalmához köthetjük), s ezzel együtt az „új” és a „klasszikus modern” hagyományát. Szabó Lőrinc a saját munkásságában részben folytatta és önnön költői munkásságában mintegy „meg is testesítette” ezt a „klasszikus modern” hagyományt, miközben természetesen át is alakította ezt az eredendően is sokarcú irodalmi tradíciót.

II. Kabdebó Lóránt életműve – Szabó Lőrinc életműve

Kabdebó Lóránt rendkívül különböző és sokféle nézőpontból kutatta Szabó Lőrinc életművét. Kiemelkedő kutatásokat végzett Szabó Lőrinc biográfiájának és szövegeinek feltérképezése, vagyis a költő életseményeinek, a szövegek keletkezéstörténetének, a kéziratok felkutatásának (!) és a szövegek filológiai „rekonstrukciójának” terén. E vonatkozásban kiemelkedő jelentőségű az általa alapított és működtetett *Szabó Lőrinc Füzetek* kiadványsorozat, amely a fent említett közelítésmódokon túl számos dokumentummásolatot jelentetett meg Szabó Lőrinc életéről, köztük szöveges adatlapokat, irodalmi levelezésének számos részletét, miközben helyet adott a versek poétikai elemzésének és összehasonlító irodalomtörténeti tanulmányoknak, valamint a Szabó Lőrinc munkáiról készült műfordításoknak is. (Ez utóbbiak kapcsán: Szabó Lőrinc fordítói között voltak idegen anyanyelvűek is, akikkel Szabó Lőrinc valamilyen módon kapcsolatot „létesített”: vagy a hatástörténeti kapcsolat, vagy éppen saját fordításai okán. Jó példát szolgáltat erre a *Szabó Lőrinc Füzetek* 9., 2009-ben kiadott száma, amely Szabó Lőrinc Remarque-fordítása mellett nemcsak magának a fordításnak a szövegét közli – mely szöveg öt jelentős terjedelmű egységből áll –, hanem hozzá kapcsolódóan további hat elemző vagy kommentáló tanulmányt is, amelyek közül kettő német nyelven íródott.)

Az a tény, hogy a *Szabó Lőrinc Füzetek* a Miskolci Egyetem kiadványsorozataként jelenhetett meg, nemcsak azt hangsúlyozza, hogy Szabó Lőrinc Miskolc szülőtte volt, hanem mutatja azt a megbecsülést is, amelyet az egyetem dedikált saját professzorának. Kabdebó Lóránt a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának alapító dékánja, a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, valamint az Irodalomtudományi Doktoriskola vezetője volt. A *Szabó Lőrinc Füzetek* mind számaik mennyiségében, mind szerzőik változatosságában, mind írásaik tudományos színvonalában tükrözik Kabdebó Lóránt elmélyült és elkötelezett tanári és tudósi kvalitásait, s egyben ilyen irányú tevékenységét is, amelyek mindig magas professzionális szintet képviseltek. Kabdebó számtalan tanítványt nevelt, akik közül sokan Szabó Lőrinc életének, munkásságának, poétikájának kutatásával foglalkoztak és foglalkoznak ma is, számos tanulmányt publikálva e témá(k)ban különböző irodalomtudományi fórumokon, beleértve a Kabdebó által alapított *Szabó Lőrinc Füzetek*et is. Több tanítványa megszerezte a PhD-fokozatot: néhányan ma már

egyetemen tanítanak, s közöttük dékán, rektor és orvos is található. Mindez azt is mutatja, hogy Kabdebó professzor sosem „zárkózott be” a human tudományokba, hanem mindig az interdiszciplináris együttműködés fogalmaiban és lehetőségeiben gondolkodott.

Kabdebó Lóránt mindig kitüntetett figyelmet szentelt Szabó Lőrinc munkásságának nemcsak a XX. századi költészeti irányzatok, hanem az európai lírai költészet és általában véve az európai kultúra vonatkozásában (itt újfent és hangsúlyosan utalhatunk Dante vagy éppen Max Stirner Szabó Lőrincre gyakorolt hatására).^[7] Kabdebó ezáltal Szabó Lőrinc költészetének európai színvonalára vetett „reflektorfényt” és közvetítette nagy erővel a magyar befogadói közösség felé a költőnek az európai kulturális kontextusban való (magas szintű) elhelyezésének gondolatát.

S miután a lírai költészet, a lírai vers a maga struktúrájában mindig is Kabdebó Lóránt tudományos érdeklődésének kiemelt tárgyát képezte, rá kell térnünk néhány igen szoros verselemzésére, amelyek megkülönböztetett figyelmet fordítanak a lírai beszélő, a lírai beszédhelyzet és természetesen magára a költői nyelv működésére. Kabdebó elemzései sosem formálisak, ellenkezőleg: elemzései mindig a forma által generált vagy teremtett szemantikára fókuszálnak. Másfelől azt is látnunk kell, hogy ez a szemantikai poétika, amely Kabdebó szerint csak a vers struktúrája, a ritmus, a rímek és a „képek” (metaforák) felől tárható fel, s ily módon válik befogadhatóvá és értelmezhetővé, Szabó Lőrincnél mély egzisztenciál-ontológiai implikációkkal bír. Másképp szólva: a vers a beszélő (a lírai megszólaló) helyzetéről gondolkodik a lírai szövegben a versszöveg nyelvjegyei által létrehívott szemantikán keresztül, beleértve a befogadó életbeli és ontológiai-egzisztenciális helyzetét, vagy éppen azt a helyzetet, amelyet (még?) nem tudott elérni. Talán ezt mutatja az is, hogy Szabó Lőrinc költészetében a lírai beszélő rendszerint kérdez, avagy éppen *kiált* (ez utóbbi is József Attila-i hagyomány, vö.: *Nem én kiáltok...*). Ez utóbbinak – a kiáltásnak – talán legjobb példája Szabó Lőrincnél *Az Egy álmai* című vers.

A költői nyelv és forma brilliáns analizisét nyújtja Kabdebó Szabó Lőrinc *Fűz a tóparton* című, erőteljesen József Attila-i hatásokat mutató verse kapcsán. Értelmezése az első sor „mintha” rímzavával kezdődik és döntően azon alapszik. A szót („mintha”, angolul: „as if”) egyaránt értelmezhetjük Lotman „If”-jének^[8] költői-nyelvi megnyilvánulásaként Szabó Lőrincnél és Iser irodalomelméleti meglátásának visszaigazolásaként. Utóbbi szerint a MINTHA-szerkezet éppen az irodalmi szöveg fikcionalitását és művészetét hivatott feltárni, amelyet Iser az irodalom lényegiségeként és az irodalmi szöveg önelmagadulásaként definiál.^[9]

Ez a szó („mintha”) az enjambement ritmikai-szemantikai eljárását valósítja meg a szövegben. Így a „mintha” rávilágít a megkettőződés további poétikai témájára, amely Kabdebó elemzésének fókuszpontját képezi, s ezen keresztül, valamint a szubjektum szempontjából a „kettősség”, az én és a világ megkettőződése, az evilág és túlvilág kettősségének kérdésére is.^[10]

Kabdebó egy másik kiemelkedő elemzése a *Te meg a világ* című kötetben megjelent híres *Az Egy álmai* című Szabó Lőrinc-verset teszi meg értelmezése tárgyául. E költemény elemzésén keresztül Kabdebó mintegy demonstrálja a dialogikus költői nyelv meglétét és működését, rámutatva arra is, hogy itt az önmegszólító verstípus sajátos formájával van dolgunk (lásd erről Németh G. Béla tanulmányát).^[11] Mint írja: „*E dialógussal a költő létrehozza az önmegszólító versforma egy sajátos válfaját, melyben egyenlő eséllyel hagyja szóhoz jutni az önmegvalósításra törekvő és az ennek lehetetlenségét tudatosító szövegeket.*”^[12] A dialógus két „én”-je abban különbözik el, hogy míg az egyik a vágy és a cselekvés színterén jelenik meg, addig a másik kontemplatív szerepet tölt be. Ez utóbbi „én” kénytelen tudatosítani a vágy hiábavalóságát és a

világot egyfajta „hálóként” érzékelni és értelmezni – amennyiben itt az értelmezés lehetőségéről egyáltalán szó lehet. Kabdebó a „self” (az „én”) ez utóbbi manifesztációját a *néző*, míg a világban aktív, cselekvő „én”-t az *aktor* terminusával nevezi meg.[13] Egyszersmind azt is jelzi, hogy „*Szabó Lőrinc Te meg a világ című kötetében az aktor szerepköre éppen a mozgás, a szabadság, az önmaga megkötöttségeiből való kiszakadás állandó »átérzése«.*” A költemény szubjektuma és egyben a befogadó énje számára ez a kettős tendencia egyfajta „életút”-ként körvonalazódik: „*A kötöttségek közül a »belső végtelenbe« vezet az út, nem a hagyományos pszichológiai elv felé, hanem az egyes ember biológiai szerveztségének megismerése és ezen keresztül felszabadítása felé. Ami elold a szabályoktól, amely szabályok ugyanakkor – tudatában van ennek is, a néző állandóan hangoztatja – meg is kötnek.*”[14]

Ahogy Kabdebó hangsúlyozza elemzése végén, ez a két „tendencia” evidens módon ellentmond egymásnak, s csak az esztétikai alkotás (teremtés) képes ezeket egyesíteni és összhangba hozni.[15]

Horváth Kornélia fényképe

Jegyzetek:

- [1] Kabdebó Lóránt, *A dialogikus poétikai paradigma nagy pillanata: Szabó Lőrinc személyiséglátomása (Te meg a világ)* in. Uő: „*A magyar költészet az én nyelvemen beszél*”, Budapest, Argumentum, 1992, 36-56.
- [2] Kabdebó Lóránt, *A dialogikus költői paradigma megszületése a magyar lírában*, in. Uő: *Vers és próza a modernség második hullámában*, Budapest, Argumentum, 1996, 11-19.
- [3] Kabdebó Lóránt, *Bevezetés*, in Uő: *Vers és próza a modernség második hullámában*, Budapest, Argumentum, 1996, 9–10.
- [4] Kabdebó Lóránt, *Egy Költő Agya. Szabó Lőrinc pályaképe a „modern” európai költészetben*, Budapest, Előretolt Helyőrség Íróakadémia, 2021, 9-55, valamint 56-127.
- [5] Kabdebó Lóránt, *Vers és próza a modernség második hullámában*, Budapest, Argumentum, 1996.
- [6] Kabdebó Lóránt, *A klasszicizálás mint intertextualitás a modernség második hullámában*, in. Uő: *Vers és próza a modernség második hullámában*, Budapest, Argumentum, 1996, 44–50.
- [7] Max Stirner kapcsán lásd: Kabdebó Lóránt: *Egy költői beszédmód filozofikus átalakulása. Szabó Lőrinc és Max Stirner 1.*, Az Egy álmai. *Szabó Lőrinc és Max Stirner 2*, in. Uő, *Vers és próza a modernség második hullámában*, Budapest, Argumentum, 1996, 51-72., 73-117.
- [8] Jurij Lotman: *Kultúra és robbanás*, ford. Szűcs Teri, Budapest, Pannonica, 2001, különösen: 207-220.
- [9] Wolfgang Iser: *Fikcióképző aktusok* in. Uő: *A fiktív és az imaginárius. Az irodalmi*

- antropológia ösvényein*, ford. Molnár Gábor Tamás, Budapest, Osiris, 2001, 21-43.
- [10] Kabdebó Lóránt: „*A magyar költészet az én nyelvemen beszél*”, Budapest, Argumentum, 1992, 131-138.
- [11] Vö. Németh G. Béla: *Az önmegszólító verstípusról*, in. *Uő: 11+7 vers*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1984, 7–40.
- [12] Kabdebó Lóránt: „*A magyar költészet az én nyelvemen beszél*”, Budapest, Argumentum, 1992, 37.
- [13] Kabdebó Lóránt: „*A magyar költészet az én nyelvemen beszél*”, Budapest, Argumentum, 1992, 39.
- [14] *Uo.*
- [15] Kabdebó Lóránt: „*A magyar költészet az én nyelvemen beszél*”, Budapest, Argumentum, 1992, 40.

*Magyar nyelvű szövege megjelent:
Kaleidoszkóp/Kaleidoscope, 2024. április 11.*

Kedves Pali! A *Meglepetések* rendkívül fontos! Csatlakozik 1956-hoz... Kérlek vedd be ezt is. Íme Judit címe, és az írás is.
Szeretettel: Marianne
Ui.: Ezek a Publicationesben megjelent írások mindkét nyelven (angolul és magyarul) sorra jöttek a torontói digitális folyóiratban.

Mudriczki Judit:

Meglepetések – Szabó Lőrinc költői válasza az 1956-os forradalomra

Ritkán fordul elő a magyar irodalomtörténetben, hogy anélkül tekintünk valakit nemzeti költőnek, hogy vállalná azt a közéleti szerepet, amely Petőfi Sándor, az 1848-as forradalom vezéralakjának mintájára társadalmi és nemzeti felelősséggel ruházta fel a magyar költőt.^[1] Szabó Lőrinc viszont egyike azon keveseknek, akik ilyen szempontból kivételnek számítanak, hiszen az ő életműve olyan magyar versekből áll, amelyek elsősorban a költő magánéletét helyezik előtérbe, és hazaszeretetről tanúskodnak ugyan, de mentesek a politikai állásfoglalástól.

Több generáció nőtt fel erősen személyes hangvételű költészetén, amelyet az irodalomtudomány szubjektív vagy vallomásos lírának szokott nevezni. Az óvodás gyermekek körében a legnépszerűbb költeményei közé azok tartoznak, amelyek saját gyermekei, Lóci és kis Klára iránti figyelmét és szeretetét mutatják be, vagy saját személyes emlékeit idézik fel Magyarország különböző tájairól 1945 és 1957 között a *Tücsökzene* című kötetben. A középiskolában a magyar diákok költészetének az európai és az erotikus oldalát ismerik meg az olyan költemények jóvoltából, mint a *Mozart hallgatása közben* vagy a *Semmiért egészen*. Az irodalomtörténészek pedig *A huszonhatodik év* című szonettciklusát tartják a legtöbbre, amely a szeretőjével, Korzati Erzsébettel huszonöt éven át tartó házasságtörő viszonyának érzelmi intenzitását és intellektuális mélységét szólaltatja meg az Erzsike öngyilkosságával kezdődő gyászév során. Ennek a szonettciklusnak a magyar irodalomtörténetben betöltött kitüntetett szerepe az angolszász költészetben leginkább Ted Hughes *Születésnapi levelek* című kötetéhez hasonlítható. Szabó Lőrinc a saját költészetén túl műfordítóként is jelentős irodalmi örökséget hagyott hátra. Az általa magyarra fordított klasszikusok között olyan szerzőket találunk, mint Baudelaire, Verlaine, Raicine, Shakespeare, Coleridge, Byron, Keats, Goethe, Hesse, Yeats, Shelley, Rosetti, Kipling, Tennyson, Whitman, Puskin, Ovidius vagy Horatius.

A fentebb említett versei nyomán kialakult kép miatt a legtöbb magyar olvasó számára nagy meglepetést jelent a költő *Meglepetések* című verse, amely egyértelmű utalásokat tesz a 1956-os forradalom eseményeire. Miután 1990-ben a *Vers és valóság* című kötetben Kabdebó Lóránt közölte először a vers mindhárom szakaszát, kétségtelenül az ő érdemének számít, hogy ma már Szabó Lőrinc kulturális identitásának azt a rétegét is megismerhetjük, amely a személyes költői hangján túl a hagyományos magyar költészet és hazaszeretet szólamát is hallhatóvá teszi.

Mialatt 1956. október 23-án Budapesten a békés tüntetésből forradalom bontakozott ki, Szabó Lőrinc szülővárosában, Miskolcon volt, mert Illyés Gyulával együtt a helyi TTIT (Természet- és Társadalomtudományi Ismeretterjesztő Társulat) nevében Bihari Sándor meghívta egy szerzői

estre. A miskolciak minden kedden ehhez hasonló rendezvényt tartottak, hogy az irodalom ürügyén bármi olyan dolgot megvitassanak, amiről tilos volt nyilvánosan beszélni.^[2] A budapesti eseményekről a két költő még aznap este, a feleségeik és helybeli barátaik társaságában elköltött vacsora alatt értesült, de a távolsági közlekedésben támadt fennakadások miatt október 25-ig nem tudtak visszatérni a fővárosba. A váratlan eseményekre adott legelső válaszát Szabó Lőrinc az *Ima a jövőért* című esszéjében vetette papírra, ami az *Irodalmi Újság* november 2-i számában jelent meg.^[3] Ebből az esszéből tudjuk, hogy számukra a forradalom Miskolcon eltöltött első két napja viszonylag nyugodtan telt, míg Budapesten a történelem nem várt fordulatot vett és az ország szinte csodával határos módon felszabadult. Bár a költő nagy örömmel élte a nagy bálvány, vagyis a Sztálin-szobor ledöntésével kezdődő eseményeket, a jövő iránti aggodalmának is hangot adott.

Akként is fel kell szabadulnunk, hogy megmentjük magunkat és jövőnket az elmúlt tizenkét év bűneinek ismétlődésétől és ismétlésétől. Sok jóvátennivaló vár még ránk, sok becsületes igazságtétel, aminek szüksége csak ezután fog kiderülni. S ami nélkül nem nyugodhatnak meg igazán a lelkek. Magyarországot a fiai, a szenvedése és kétségbeesése szabadították fel. Váltsa meg most a szent munka és valami hasonlata a mennyei igazságnak a földön.^[4]

November 4-én, amikor a szovjet csapatok erős csapást mértek Budapestre és minden nagyobb magyar városra, már egyértelművé vált, hogy az a szabadság, amit a költő az esszében éltetett, nem tarthat sokáig. Azonban a *Meglepetések* című versében, amit minden bizonytalannal decemberben fejezett be, már máshogy látta az eseményeket. Egy rádióinterjúban azzal magyarázta a címválasztást, hogy a vers „az élet szép és rút meglepetéseiről” szól.^[5] Egykori tanítványa, Lakatos István emlékei szerint még október végén Miskolcon a lerombolt épületek váratlan látványa készítette arra, hogy megírja ezt a verset.

– A zsarnokság mindig ostoba – mutat Lőrinc a szétlőtt házakra. – Végső fokon mindig ostoba. Az értelem ebben reménykedhet. Egy zsarnok lehet jó taktikus, de mindig rossz stratégia. A pillanatnyi célért habozás nélkül feláldozza a távolabbat. Győz a jelenben, következképp elveszti, amivel áztatja magát, csal bennünket, saját jövőjét.

A Városmajor előtt visszatér saját témájára. Verset készül írni a forradalomról. '56-ról, igen. A *Szózat*ét parafrázálja. Néhány sort elmond belőle. Az alapgondolatra emlékszem csak: a sírt, melyből nemzet kel föl, ujjongó népek veszik körül.^[6]

A verset a XIX. századi hazafias óda, Vörösmarty Mihály *Szózat* című verse ihlette, amelyre a magyar nép a mai napig a nemzet második himnuszaként tekint. Viszont fontos és egyáltalán nem véletlen eltérés a két vers között, hogy Szabó Lőrinc alapgondolata, miszerint „*S a sírt, melyből nép lép ki, / már ámulva nézte a világ*”^[7], ellentmond annak a jóslatnak, amely Vörösmarty versében úgy hangzik, hogy „*S a sírt, hol nemzet süllyed el, / Népek veszik körül, / S az ember millióinak / Szemében gyászköny ül.*”^[8] Ez a versszak Johann Gottfried Herder XVIII. századi jóslatára utal, amely szerint a szláv, germán és újlatin népek által közrefogott magyar nyelv és így a magyar nép kihalásra van ítélve. Anemzethaláltól való félelem olyan erősen volt jelen a XIX. és a XX. századi közgondolkodásban,^[9] hogy nem csoda, ha a patrióta magyar költők egyaránt hangot adtak a belenyugvásnak és a tagadásnak is.

A *Meglepetések* című versnek nemcsak az alapgondolata származik Vörösmartytól: Szabó Lőrinc a *Szózat* rímképletét is tőle kölcsönözte, hiszen az ő versében is csak a páros sorok rímelnek. A tanítványa ugyan ezt nem említette meg, de van egy másik emblematikus költemény is, amely Szabó Lőrinc versének formai és képi világát egyaránt meghatározta. Petőfi Sándor *Nemzeti*

dalához hasonlóan a *Meglepetések* ritmusa is a leghagyományosabbnak tekinthető, nyolc szótagos rímes sorokból álló magyar versformán, az úgynevezett „ősi nyolcas”-on alapul. A prozódiai hasonlóságon túl az utolsó előtti sor, vagyis a „Nem! Rabok tovább nem leszünk!”^[10] szó szerint is felidézi Petőfi versének refrénjét, vesd össze: „*A magyarok istenére / Esküszünk, / Esküszünk, hogy rabok tovább / Nem leszünk!*”^[11]

A verskompozíciót három, egyenként hat négysoros versszakból álló, önálló alcímmel is jelölt, teljesen elkülönülő szakasz alkotja (I. *Gyanútlan vers október 15-én*; II. *Egy hét múlva*; III. *December közepe*), amely azt sugallja, hogy erre a versre mint egy személyes és történelmi emlékeket felidéző és kronológiai sorrendben felvillanó képsorozatra tekintünk. A legelső és a legutolsó versszakban ismétlődő költői kép, „*Szájon csókol a pillanat*” és „*De csak szájon csókol a perc*”^[12], egy sajátos gondolati keretbe foglalja a verset és személyes érintettséget ad hozzá. A lírai én egyéni nézőpontja és kétségei teljesen előtérbe kerülnek, amikor azt igyekszik felidézni, mi történt decemberben.

*És Valami tanácskozott
és aztán Ugyanaz, megint,
és züllött, körben, minden a
Föld züllött szokása szerint;*

*s a talpak jártak. Nem tudom,
már nem tudom, hogy volt s mi lett.
Már nem tudom.*^[13]

Azonban némi ellentmondás érezhető az 1956-os eseményeket felidéző, kissé zavart emlékképek és azon fontos történelmi események között, amelyeket a *Szózat*ra való intertextuális utalások hívnak elő. A „*Szabadság, itt hordozta hős / zászlaidat az ifjúság!*”^[14] sor hallatán a magyar olvasónak a *Szózat* alábbi sorai jutnak eszébe: „*Szabadság! itten hordozák / Véres zászlóidat, / S elhulltanak legjobbaink / A hosszú harc alatt.*”^[15] Ehhez hasonlóan a vers utolsó sora: „*És: Isten áldd meg a magyart!*”^[16] szó szerint idézi fel Kölcsey Ferenc *Hymnusának* első sorát („*Isten áldd meg a magyart*”^[17]), amely lényegében egy a magyar nép jövőért könyörgő fohász kezdete.

Ezek a magyar hazaszeretet kanonikus verseire történő egyértelmű utalások felülírják a szubjektív visszaemlékezés hangját és ezáltal a *Meglepetések* kitüntetett szerepet kap Szabó Lőrinc életművében. Az persze egyértelmű, hogy 1960-ban a versnek csak az első szakasza jelenhetett meg egy folyóiratban, majd egy későbbi kiadott verseskötetben, hiszen abban nincs egyetlen olyan utalás vagy költői kép sem, amelyet az ideológiai és politikai cenzúra veszélyesnek talált volna a fennálló rendre nézve.^[18] A második és a harmadik szakasz szövegét, amelyekben a költő a forradalmat dicsőíti és bemutatja Budapestet a szovjet megszállás alatt, Kabdebó Lóránt 1980-ban véletlenül találta meg, miközben a még kiadatlan kéziratokat nézte át a Szabó Lőrinc életéről szóló monográfiájának harmadik kötetéhez.^[19] Azonban számára és könyvének szerkesztője, Réz Pál számára is világos volt, hogy ez a kézirat nem jelenhet meg nyomtatásban még akkor sem, ha felfedezésük jelentősen megváltoztatta volna Szabó Lőrinc költészetének megítélését. Egészen a rendszerváltozásig kellett várniuk azzal, hogy nyilvánosságra hozzák a vers utolsó két szakaszának létezését, amelyek először 1989-ben egy miskolci felolvasáson, majd 1990-ben a *Magyar Nemzet* napilapban váltak mások számára is ismertté.^[20] Azt azonban senki sem gyanította, hogy a vers még egy meglepetést tartogat Kabdebó Lóránt számára. 2002-ben új dokumentumok érkeztek a Magyar Tudományos

Akadémia levéltárába Szabó Lőrinc örököseitől, amelyek között ott volt a teljes vers eredeti kézírata is. Ez a kézirat és Illyés Gyula naplójának egy bejegyzése bizonyítja, hogy a második szakasz negyedik versszakának utolsó két sorát valójában Illyés Gyula írta, és 1956-ban még az is felmerült, hogy a két költő együtt írja majd át a verset.^[21]

Mudriczki Judit

*Tíz nap szabadság? Tizenegy!
Csók, szívre, minden pillanat!
És nem volt többé szégyen az,
hogy a magyar nép fia vagy.*^[22]

A hazaszeretnek ez az egyértelmű, Illyéstől származó megnyilvánulásának és a vers fentebb bemutatott történelmi és kulturális hivatkozásrendszerének fényében Pomogáts Béla meggyőzően érvel amellett, hogy a *Meglepetések* alapján Szabó Lőrinc nemcsak egy térben meghatározott „politikai és intézményes valóság”-ként tekintett hazájára, hanem „időbeli: eszmei, lelki fogalom”-ként is, „amelynek történelmi és erkölcsi garanciáját valamiképpen szellemi tényezők adják, jelen esetben a magyar költészet, amelynek szakrális hagyományai és szavai [...] elkeverednek az aktuális történelmi beszámoló és számvetés képzeletével.”^[23] A *Meglepetések* a hazaszeret legfontosabb költeményeire történő utalásai révén kapcsolódik a magyar irodalom szellemi örökségéhez és ezzel egyúttal táplálja a „történelmi reményt”. Ugyanakkor a vers utolsó két szakaszának és Illyés Gyula szerepének a felfedezése jelentősen hozzájárult ahhoz is, hogy Szabó Lőrinc megítélését a költő hazája iránti elkötelezettségének ismeretében tovább árnyalja.

Jegyzetek:

^[1] George Gömöri, „Literature and Revolution in Hungary”, *World Literature Today* 65, no. 2 (1991. tavasz): 240–243.

^[2] Molnár Adrienne, „Bihari Sándor (1992)”, in. *A ciklon szélcsendjében. Emlékezések, dokumentumok Szabó Lőrinc 1956. október 23-i miskolci irodalmi estjéről, illetve Miskolc irodalmi életének szerepéről az 1956-os forradalomban*, szerk. Csaba Fazekas, Miskolc: Bíbor, 2000, 77.

^[3] Pomogáts Béla, „Egy prózai és egy verses vallomás – Szabó Lőrinc 1956-ban”, *Új Holnap* 45

(2000. május–augusztus): 70.

- [4] Szabó Lőrinc, „Ima a jövőért”, in. *A ciklon szélcsendjében. Emlékezések, dokumentumok Szabó Lőrinc 1956. október 23-i miskolci irodalmi estjéről, illetve Miskolc irodalmi életének szerepéről az 1956-os forradalomban*, szerk. Csaba Fazekas, Miskolc: Bíbor, 2000, 140.
- [5] Kabdebó Lóránt, „Jönnek, jönnek, katonák jönnek, / katonák akik nem köszönnek”, in *Akkor is karácsony volt: Bölcsészek 1956-ról*, szerk. Dobos Marianne, Miskolc: I és É Bt., 2004, 172.
- [6] Kabdebó Lórint, „Jönnek, jönnek”, 173.
- [7] Szabó Lőrinc, „Meglepetések”. In. *A ciklon szélcsendjében. Emlékezések, dokumentumok Szabó Lőrinc 1956. október 23-i miskolci irodalmi estjéről, illetve Miskolc irodalmi életének szerepéről az 1956-os forradalomban*, szerk. Csaba Fazekas, Miskolc: Bíbor, 2000, 142.
- [8] Vörösmarty Mihály, „Szózat”. In. *Vörösmarty Mihály összes művei*, szerk. Horváth Károly, Tóth Dezső, II., *Kisebb költemények 2. (1827–1839)*, s. a. r. Horváth Károly, Budapest: Akadémiai, 1960, 211.
- [9] Susan Gal, „Linguistic theories and national images in 19th century Hungary”, *Pragmatics* 5, no. 2: 155–166.
- [10] Szabó Lőrinc, „Meglepetések”, 142.
- [11] Petőfi Sándor, „Nemzeti dal”. In. *Petőfi Sándor összes művei. III., Költeményei*, jegyz. Varjas Béla. Budapest: Akadémiai, 1951. 37.
- [12] Szabó Lőrinc, „Meglepetések”, 141–142.
- [13] Szabó Lőrinc, „Meglepetések”, 142.
- [14] Szabó Lőrinc, „Meglepetések”, 142.
- [15] Vörösmarty Mihály, „Szózat”. In. *Vörösmarty Mihály összes művei*, szerk. Horváth Károly, Tóth Dezső, II., *Kisebb költemények 2. (1827–1839)*, s. a. r. Horváth Károly, Budapest: Akadémiai, 1960, 211.
- [16] Szabó Lőrinc, „Meglepetések”, 142.
- [17] Kölcsey Ferenc, „Hymnus”. In *Kölcsey Ferenc minden munkái, Versek és versfordítások*, s. a. r. Szabó G. Zoltán, Budapest: Universitas 2001, 750.
- [18] Kabdebó Lóránt, „Naplójegyzetek a forradalom idejéből (Illyés Gyula: Naplójegyzetek 1956–1957)”, *Forrás* 9, no. 9 (2017. szeptember): 135.
- [19] Kabdebó Lóránt, „Jönnek, jönnek”, 172–173.
- [20] Kabdebó Lóránt, „Jönnek, jönnek”, 173.
- [21] Kabdebó Lóránt, „Naplójegyzetek”, 136.
- [22] Szabó Lőrinc, „Meglepetések”, 142.
- [23] Pomogáts Béla, 72–73.

Bibliográfia:

- Gal, Susan, „Linguistic theories and national images in 19th century Hungary”. *Pragmatics* 5, no. 2: 155–166.
- Gömöri, George, „Literature and Revolution in Hungary”. *World Literature Today* 65, no. 2 (1991. tavasz): 240–243.
- Kabdebó, Lóránt, „Jönnek, jönnek, katonák jönnek, / katonák akik nem köszönnek”. In. *Akkor is karácsony volt: Bölcsészek 1956-ról*, szerk. Dobos Marianne. Miskolc: I és É Bt., 2004, 147–177.
- Kabdebó, Lóránt, „Naplójegyzetek a forradalom idejéből (Illyés Gyula: Naplójegyzetek 1956–1957)”. *Forrás* 9, no. 9 (2017. szeptember): 133–136.
- Kölcsey, Ferenc, „Hymnus”. In. *Kölcsey Ferenc minden munkái, Versek és versfordítások*, s. a. r.

- Szabó G. Zoltán, Budapest: Universitas 2001, 750.
- Molnár, Adrienne, „Bihari Sándor (1992)”. In. *A ciklon szélcsendjében. Emlékezések, dokumentumok Szabó Lőrinc 1956. október 23-i miskolci irodalmi estjéről, illetve Miskolc irodalmi életének szerepéről az 1956-os forradalomban*, szerk. Csaba Fazekas, Miskolc: Bíbor, 2000, 76–84.
- Petőfi, Sándor, „Nemzeti dal”. In. *Petőfi Sándor összes művei. III., Költeményei*, jegyz. Varjas Béla. Budapest: Akadémiai, 1951, 37–38.
- Pomogáts, Béla, „Egy prózai és egy verses vallomás — Szabó Lőrinc 1956-ban”. *Új Holnap* 45 (2000. május–augusztus): 70–73.
- Szabó, Lőrinc, „Ima a jövőért”. In. *A ciklon szélcsendjében. Emlékezések, dokumentumok Szabó Lőrinc 1956. október 23-i miskolci irodalmi estjéről, illetve Miskolc irodalmi életének szerepéről az 1956-os forradalomban*, szerk. Csaba Fazekas, Miskolc: Bíbor, 2000, 140–141.
- Szabó, Lőrinc, „Meglepetések”. In. *A ciklon szélcsendjében. Emlékezések, dokumentumok Szabó Lőrinc 1956. október 23-i miskolci irodalmi estjéről, illetve Miskolc irodalmi életének szerepéről az 1956-os forradalomban*, szerk. Csaba Fazekas, Miskolc: Bíbor, 2000, 141–142.
- Vörösmarty, Mihály, „Szózat”. In. *Vörösmarty Mihály összes művei*, szerk. Horváth Károly, Tóth Dezső, II., *Kisebb költemények 2. (1827–1839)*, s. a. r. Horváth Károly, Budapest: Akadémiai, 1960, 210–211.

*Magyar nyelvű szövege megjelent:
Kalejdoszkóp/Kaleidoscope, 2024. február 26.*

Szabó Lőrinc: Meglepetések

I.

Gyanútlan vers október 15-én

Szájon csókol a pillanat,
másik kést üt a szívedig,
a harmadik halk telehold,
szív rózsája a negyedik,

van tömör-édes, mint a méz,
van lángvető csipkebokor,
van, mely egy elnémult világ,
van, mely kurjongat, mint a bor,

van, melyet észre sem veszünk,
halhatatlan, sóvár zene,
van mindenütt jelenvelő,
van szétvivő mindenfele,

ez tűz, mely Földet nyel körül,
az egy katicát tapos el,

van gyermekkorba kérdező,
van, mely Afrikából felel,

van, melyben villájával az
ördög felszúr a föld alól,
van atomgáz, bombahalál –
s van legvégső csömör, mely oly

bambán, szelíden néz, olyan
öklendeltetően és kedvesen,
mint kifliből a svábbogár,
mint kolbászból a birkaszem.

II.

Egy hét múlva

Rá egy hét: pár óra alatt
felnyüzsög az országnyi Boly:
a dermedt Dávid talpraállt
s ledőlt a Góliát-szobor.

Sipkákra bimbó nyílt! magyar!
Parittyá benzint röpített.
„Hacaca!” – szólt a rádió.
Éheztek a becsületet.

Szabadság, itt hordozta hős
zászlaidat az ifjúság!
s a sírt, melyből nép lép ki, már
ámulva nézte a világ.

Tíz nap szabadság? Tizenegy!
Csók, szívre, minden pillanat!
És nem volt többé szégyen az,
hogy a magyar nép fia vagy.

Tíz nap szabadság? Tizenegy!
Terv forrt; gyúlt, égett minden agy.
Lombikban feszült a jövőnk.
S temettük a halottakat.

Ablakunk mind fény, gyertyaláng!
Aztán a settengő gyanúk.
Még egy éj. S Budapest köré
vashernyók gyűrűje szorult.

III.

December közepe

Aztán jajdult a hajnal és
reggelre rákvirradt az est.
A Tízezertalpú piport
s tótágast táncolt a Grotoszok:

Ambrus WC-ről, vizavi
akna jött és ágyúgolyó, –
ágy mellől szekrény s fal kiment!
„Gimbelem”, szól a rádió.

És Valami tanácskozott
és aztán Ugyanaz, megint,
és züllött, körben, minden a
Föld züllött szokása szerint;

s a talpak jártak. Nem tudom,
már nem tudom, hogy volt s mi lett.
Már nem tudom. De teltek a
napok s az évhosszú hetek:

hallottuk, Ausztriába hogy
húzták a deportált Dunát
s gyárakban ma is puskatűz
ajánlotta a hacacát...

De csak szájon csókol a perc
s jó remény némítja a jajt:
Nem! Rabok tovább nem leszünk!
És: Isten áldd meg a magyart!